

Türkiye’de Mesleklerin Kirlilik Düzeyleri ve Türlerinin Sınıflandırılması

Melih Sever
Seyhan Özdemir

Öz: Bu çalışma, Türkiye’de kirli iş tanımını ve sınıflandırmasını yapmak ve literatüre kirli iş kavramını kazandırmak üzere yapılmıştır. İki aşamadan oluşan çalışmanın birinci aşamasında 321 kişiye online anket yoluyla ulaşılmıştır. Ankette Türkiye meslek sınıflandırması araştırmasında kullanılan meslekler düşük ve yüksek prestijli olarak ikiye ayrılmış, 36 farklı (kirli ve kirli olmayan) meslek katılımcılara sınıflandırması için iletilmiştir. Çalışma tasarımında kirli işler; sosyal, fiziksel, ahlaki ve kirli iş olmayan şeklinde ayrılmıştır. Katılımcılardan kirli işleri sınıflandırması istenmiştir. Tasarlanan kirli iş sınıflandırmalarının örneklem üzerinde çalışıp çalışmadığını tespit etmek için yapılan analizlerde sadece 17 meslek katılımcılar tarafından kirli olarak sınıflandırılmıştır. Çalışmanın ikinci aşamasında ilk aşamada kirli olarak sınıflandırılmayan meslekler tekrar 130 katılımcıya aynı yöntemle sorulmuş ve tek bir meslek haricinde sonuçların tekrar ettiği görülmüştür. Sonuçlar, hem fiziksel kirlilik türünde yüksek bir mutabakatı hem de ahlaki kir türünün bir mesleği kirleten ana faktörlerden biri olduğu konusunda bir fikir birliğini göstermektedir. Türkiye bağlamında sosyal kirli iş kavramının tam anlaşamadığı veya kirli olarak algılanmadığı bulgular arasındadır. Çalışma ulusal literatüre kirli iş kavramını kazandırması ve kirli iş türlerine göre Türkiye’deki meslek sınıflandırmalarını gerçekleştirmesi açısından önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Kirli iş, meslekler, statü, Türkiye, prestij, damgalama.

Abstract: This study was carried out to define and classify dirty work in a Turkish context and to introduce the concept of dirty work to the literature. In the first stage of the study, 321 people were reached through an online survey. We selected 36 occupations (pre-hypothesised 25 dirty jobs and 11 non-dirty jobs) and asked participants to classify them as social, physical or moral dirty work or non-dirty work. As a result of the first study, only 17 occupations were classified as dirty by the participants. In the second stage of the study, occupations that were not classified as dirty in the first stage were administered using the same design to 130 participants. The second study confirmed our first study results except for one occupation (Shoe-shining). The results show both a high level of agreement on the type of physical taint and a consensus that the type of moral taint is one of the main factors that make a profession dirty. The study is important in terms of introducing the concept of dirty work to the Turkish literature and in terms of conducting the classification of occupations in Turkey according to the types of dirty work.

Keywords: Dirty work, occupations, status, Turkey, prestige, stigma.

@ Dr. Öğr. Üyesi, Süleyman Demirel Üniversitesi. melihsever@sdu.edu.tr
Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi. seyhanozdemir@sdu.edu.tr

https://orcid.org/0000-0001-5818-5114
https://orcid.org/0000-0002-3530-6689

© İlmî Etüdler Derneği
DOI: 10.12658/M0663
insan & toplum, 2022.
insanvetoplum.org

Başvuru : 13.09.2021
Revizyon : 25.01.2022
Kabul : 03.03.2022
Online First : 10.04.2022

Giriş

İnsan hayatının önemli bir kısmını yaptığı işte, çalıştığı alanda, mesleğinde uzmanlaşarak veya aktif olarak meslek icra ederek geçirebilmektedir. Yıllar süren eğitim süreci bir mesleğin kazandırılmasını amaçlamakta, meslekler aynı zamanda bireyin kimlik oluşturma sürecinde de önemli rol oynamaktadır (Valtorta vd., 2019). Bireyin ve bireylerin kimlik oluşumunu ve bu kimliğin sosyal bağlamda anlamlı hale gelmesini sağlayan en görünür etmenlerden biri yapılan meslek, çalışılan alan veya uzmanlaşılan meslek grubu olabilmektedir. Toplumlarda yapılan işlere yönelik tutumlar farklılık göstermektedir. Bazı işler prestijli olarak algılanır (örneğin avukat, doktor, hâkim) ve bunu gerçekleştiren kişiler, işleri düşük statülü olarak algılananlara (örneğin temizlikçiler, çöpçüler) kıyasla daha sıklıkla olumlu değerlendirilir (Volpato, Andrighetto & Baldissarri, 2017). Prestij ve itibar sınıflandırmasının ötesinde yapılan işin 'kirli' veya 'kirli olmayan iş' olarak sınıflandırılmış, kirli olarak algılanan işlerin birey ve toplum üzerindeki etkileri ele alınmıştır (Ashforth vd., 2007).

Türkiye'de meslek itibarı ve meslek sınıflandırmalarıyla ilgili yapılan çalışmalar oldukça az denilebilecek sayıdadır. Bu çalışmada Sunar'ın (2020) yapmış olduğu Türkiye Mesleki İtibar çalışmasından hareketle "kirli iş" kavramının Türkiye'de nasıl algılandığı anlaşılmaya çalışılmıştır. Uluslararası literatürde oldukça farklı çalışmalara konu olan kirli iş kavramı, mesleklerin prestijine ve ifa edilme biçimlerine, bu mesleği icra edenlerin yaşamlarında oluşan kimlik algısına ve sosyal imajlarına dek farklı şekillerde incelenmiştir. Valtorta vd. (2019) çalışmasında fiziksel olarak kirli işler grubunda çöpçüleri, inşaat işçilerini almış, Hamilton vd. (2019) çöpçülerin fiziksel işgücü, koku ve çevresel kirin oluşturduğu damgalanmadan sıyrılmak için kullandığı yöntemleri ele almıştır. Perry (2017) sadece çöp toplayıcıları ele aldığı kitabında toplumun görmezden geldiği ve asla karşılaşmak istemediği ancak ekolojik olarak çok şey borçlu olduğumuz bu bireylerin günlük yaşantısını ele almış ve toplumun bu temel meslekleri daha iyi takdir etmesi gerektiğini tartışmıştır. Shepherd vd. (2021) Hindistan'da benzer bir meslek olan toplayıcıları ele aldığı çalışmasında kirli işi yapanların anlam dünyalarına ve toplumsal olarak kastın, erkek olmanın, ümitsizliğin ve kader algısının çöp toplayıcılarında nasıl inşa edildiğini aktarmaktadır. Ulusal alanyazında ise kirli iş kavramını ele alan çok az çalışmaya rastlanılmıştır. Bunlardan biri Özata ve Aslan'ın (2010) yaptıkları çalışmada, ABD hemşireleri ile Türk hemşireleri arasında kritik önemdeki işler ile istenmeyen işler (kirli işler) arasında farklılıkları incelemiştir. Çalışma, Türk hemşirelerinin, "Yatak yapmak", "Ziyaretçileri selamlamak ve onlara yolu tarif etmek" ve "Hasta postalarını tasniflemek ve teslim etmek" gibi işlemleri istenmeyen işler kapsamında değerlendirdiğini bulmuştur. Diğer bir çalışmada, hemşirelerin kendi imajları ile ilgili algılarının belirlenmesine

yönelik bir araştırmadır (Sezer, Esenay & Korkmaz, 2017). Ulusal yazında kirli iş kavramı yerine mesleki imaj algıları ölçülmeye çalışılmıştır. Özellikle yapılan her iki çalışmada da hemşirelerin, hemşirelik mesleğine ilişkin imaj algılamaları ele alınmıştır. Ancak diğer insanların (toplumsal açıdan) hemşirelik mesleğine ilişkin algıları ele alınmamıştır. Türkçe literatürde kirli iş kavramının tanımı, sınıflandırılması, toplumdaki algısı ele alınmamış; kirli işlerde çalışan bireylerin yaşamları üzerindeki etkileri ve normalleştirme çabaları (Ashfort vd., 2007) henüz dikkate değer bulunmamış görünmektedir. Özellikle damgalanan, dışlanan ve ötekileştirilen meslek grupları üzerinde çalışmalar yapmak oldukça zorlayıcı, damgalayıcı ve tedirgin edici olabilir. Uluslararası literatürde de beyaz yaka ve yüksek prestijli meslekler üzerinde yapılan çalışmaların daha fazla olduğu görülmektedir (Grandy vd., 2015). Ancak toplumun sakıncalı gördüğü, takdir etmediği, zorunluluk olarak yapılan ve genelde diğer toplum üyelerinden saklanılmak zorunda kalınabilen, bireyi ve ailesini ötekileştirebilen kirli işlerin birey ve yakın çevresi üzerindeki etkilerinin incelenmesinin literatürdeki önemli bir boşluğu dolduracağı düşünülmektedir. Bu çalışmada bu çabanın ilk adımı olarak Türkiye’de hangi mesleklerin ne tür kirli iş olarak görüldüğünü anlamayı amaçlamıştır.

Kirli İş ve Sosyal Kimlik Teorisi

Kirli iş kavramı literatürde ilk kez Hughes tarafından 1958 yılında sosyal, fiziksel ve ahlaki olarak lekelenmiş işleri tasvir etmek için kullanılmıştır (Hughes, 1958; akt. Ashforth vd., 2007). Kirli iş toplumsal bir inşa kavramı olarak toplum tarafından kusurlu görülen meslekleri ifade eder. Ashforth vd. (2007) tarafından yapılan sınıflandırmaya göre kirli işler fiziksel, sosyal ve ahlaki olarak üç tür şeklinde ele alınmıştır. Fiziksel kirli iş, yapılan işin somut bir şekilde kirlenmeyi gerektirmesini, atık, çöp veya toprakla çalışılma gibi unsurları ifade etmektedir. Sosyal kirli iş meslek sahibinin işini icra ederken çalışmak zorunda olduğu bireylerin toplum tarafından damgalanmış, dışlanmış ve ötekileştirilmiş kimseler olduğunu ifade etmektedir. Ahlaki kirli iş ise, toplumun bireyin yaptığı işi ahlaki olarak dejenere edici, etik olmayan veya aldatmaya dayanan meslekler olarak tanımlamasını ifade etmektedir. Kendi içinde üçe ayrılan kirli iş türleri yapılan işin niteliğine göre sınıflandırılmaktadır. Fiziksel kirli işler doğrudan kir, çöp ve atık ile çalışanlar ile tehlikeli ve beden gücü gerektiren işlerde çalışanlar olmak üzere ikiye ayrılabilir. Aynı şekilde sosyal kirli işler meslek sahiplerinin doğrudan damgalanmış kişilerle çalışan bireyler ve hizmet sektöründe başkaları için çalışanlar olarak ikiye ayrılmıştır. Ahlaki kirli işler ise toplumun günah, yanlış, kötü olarak gördüğü işler ile doğrudan ahlaki olarak damgalanmayan ancak aldatma içeren işler olarak tanımlanmıştır (Ashfort vd., 2007). Yapılan çalışmalarda, en büyük farklılıkların ahlaki kirli iş ile diğer iki

biçim arasında olduğu bulunmuştur; özellikle ahlaki kirli işler fiziksel veya sosyal kirli işlerden daha kirli olarak algılanmaktadır. Araştırmacılar bu bulguyu, toplumda fiziksel ve sosyal kirli işlere nesnel olarak ihtiyaç duyulduğu ve bu nedenle gerekli olarak algılandığı varsayımıyla ilişkilendirirken, ahlaki kirli işte ise bu tür bir nesnel ihtiyaç olmadığı daha çok kişisel tercih olduğu varsayılmaktadır (Ashforth, Kreiner & Clark, 2007). Literatürde duygusal kirli iş kavramı da (Mc Murray & Ward, 2014) ileri sürülmüşse de duygusal kirli işin yukarıda ele alınan üç tür içinde de yer alabileceği düşünülmektedir. Bu sebepten çalışmamızda sadece üç tür kirli iş ve yüksek-düşük prestijli kirli işler sınıflandırması ele alınmıştır.

Sosyal Kimlik Teorisi

İşin, insanların yaşamlarında önemli bir rol oynadığı ve kendini tanımlamanın önemli bir parçası olduğu bilinmektedir (Hogg & Terry, 2000; Miscenko & Day, 2016). İnsanlar yaptıkları iş nedeniyle önyargı ve ayrımcılıkla ya da olumlu atıflarla (statü, güç) karşılaşabilirler. Fakat genellikle “kirli” olarak algılanan işe karşı insanların güçlü olumsuz tutumları olabilir (Terskova & Agadullina, 2019).

Sosyal kimlik teorisi, bireylerin kendilerini diğerlerine kıyasla grup içi ve grup dışı olarak kategorileştirdiğini ve bu sayede sosyal etkileşimlerin belirsizliğini ortadan kaldırdığını belirtmektedir. Aynı şekilde bireyler kendi kimliklerini diğerlerinin gözünde görerek öz benliklerini anlamaya ve bir şekilde olumlu atıflarla stabil ve pozitif anlamlar yüklemeye çalışmaktadır (Hogg, 2020). Teoriye göre, gruplar arası karşılaştırmalar, iç grubun kendisini diğer gruplara daha uygun olarak algılamasına yol açmaktadır. ‘Biz’ ve ‘onlar’ ayrımları, grubun algılanan üstünlüğünü artırır ve üyelerin öz saygısını, değer duygusunu, zihinsel sağlığını ve esenliğini artırmaktadır (Tajfel & Turner, 1985).

Kirli işler, meslek sahiplerinin kendilerini sosyal bağlamda anlamlandırmasına yardımcı olabilen veya olumlu kimlik inşasında normalleştirilmesi gereken bir etiket oluşturmaktadır. Sosyal kimlik teorisine göre bireylerin kendilerini güçlü, olumlu ve ait hissetmelerini sağlayan etmenler ortamların birbirine benzerliği ve dayanışma algısıdır. Yani kirli iş sahipleri yaptıkları işi benimsemeseler bile bir şekilde bu işin niteliğine ve kendilerinin sosyal kimliklerine göre bir normalleştirme ve açıklama gayreti hissedebilirler (Ashfort vd., 2007). Çünkü birey sosyal kimliğini olumlulaştırma eğilimindedir. Bu bağlamda, temizlik işçileri, ayakkabı boyacıları gibi düşük statülü meslekler, tehdit altındaki kimliklerini telafi etmek için iç grubun değerini abartma eğilimindedir (Ashforth & Mael, 1989). Toplum tarafından kirli iş olarak algılanan ve bu işi yapanları kategorize eden eğilimler, kirli iş sahiplerinin kimlik inşası sürecinde aşması gereken veya normalleştirilmesi gereken, yüceltme ihtiyacı hissedildiği bir

meta anlatıya dönüşebilmektedir (Ashforth & Kreiner, 1999). Kirli iş yapan bireyler, uzun süreler geçirdikleri iş hayatında mesleklerine yönelik damgalamayı yönetmek ve olumsuz atıflarla başa çıkmak durumunda kalabilmektedir (Grandy, 2008).

İnsanlar çoğu zaman işçilerin mesleklerini seçtiğine inandıklarını ve bu seçimin onların kişilikleri hakkında çok şey ortaya koyduğunu iddia eder; özellikle kirli işler yapan kişiler “kirli insanlar” olarak algılanır ve kirli olmayan çalışanlara göre daha çok damgalanmaktadır (Bergman & Chalkley, 2007). Kirli işe yeni girenler bu yeni sosyal kimliklerini özümsemekte zorlanabilirler çünkü bu işin “lekeli” doğası mevcut “lekesiz” sosyal kimlikleriyle bağdaşmayabilir (Lopina vd., 2012). Kimlik inşasının ve kimlik sunumunun bireylerin anlam dünyasında ve sosyal iletişiminde ne kadar önemli olduğu tartışmasız olduğu için kirli işlerin anlaşılması, kirli işleri yapan bireylerin ve onların sosyal bağlarının üzerindeki etkilerinin çalışılması önemli görünmektedir.

Yöntem

Çalışmanın amaçları doğrultusunda henüz Türkiye’de kirli iş tanımı ve sınıflandırması ile ilgili bir çalışma yapılmadığı için betimsel ve keşifsel bir çalışma ile toplumun kirli iş algısı ölçmeye çalışılmıştır. Çalışma iki aşamada yürütülmüştür. Birinci aşamada, katılımcılara 36 meslek sorulmuş ve katılımcılardan meslekleri fiziksel, sosyal, ahlaki ve kirli iş olmayan şeklinde sınıflandırmaları istenmiştir. İkinci aşamada ise ilk aşamadaki kirli olarak sınıflandırılmayan meslekler tekrar farklı katılımcılara sorulmuş ve katılımcılardan sınıflandırma yapmaları istenmiştir. Bunu yaparken Sunar’ın (2020) yılında yapmış olduğu çalışmada yüksek-düşük prestijli işler sınıflandırmasındaki 133 meslekten, Ashforth ve diğerlerinin (2007) yılında yapmış olduğu tasnifi kullanarak mesleklerin eşit dağılım olmasına özen göstererek meslekler seçilmiş ve çalışma tasarlanmıştır. Toplamda 36 meslek (25 kirli-11 kirli olmadığı varsayılan) seçilerek bu varsayımın Türkiye bağlamında geçerli bulunup bulunulmayacağını test etmek için katılımcılara bu meslekler sorulmuştur. Meslekleri seçerken Ashforth’un yapmış olduğu çalışmadaki mesleklere ve Türkiye’de yer alan ancak farklı bağlamlarda yer almayan (dansöz) gibi mesleklere de yer verilmiştir.

Tablo 1.*Kirli İş Sınıflandırması Tasarımı*

Kirlilik Türü	Düşük Prestijli	Yüksek Prestijli
Ahlaki	Dansöz	Müteahhit
	Emlakçı	Galerici
	Falcı	-
Fiziksel	Çöpçü	İtfaiyeci
	Berber	Astsubay
	İnşaat işçisi	Veteriner
	Garson	Diş hekimi
	Maden işçisi	-
	Ayakkabı boyacısı	-
	Tarım işçisi	-
Sosyal	Gardiyan	Sosyal hizmet uzmanı
	Pazarıcı	Denetimli serbestlik
	Taksi-dolmuş şoförü	Hemşire
	-	Vergi memuru
	-	Polis
	-	Gazeteci
Kirli iş değil	Terzi	Mimar
	Bakkal	Avukat
	Marangoz	Mühendis
	İmam	Doktor
	Muhtar	Milletvekili
	-	Psikolog

Tabloda da görüldüğü üzere meslekler yüksek ve düşük prestijli ve farklı kirli iş türlerini kapsayacak şekilde tasarlanmaya çalışılmıştır. Meslek seçimi yapılırken literatürde tartışılan meslekler seçilmiş, özellikle Ashforth'un (2007) çalışmasında kullandığı tasnif mümkün olduğunca değiştirilmeden kullanılmaya çalışılmıştır. Ancak ABD'de yapılan çalışmada bazı meslekler (hayvan koruma memuru, çatı ustası, ferdi kaza avukatı gibi) Türkiye'de bilinmediği veya aynı meslek türü olmadığı için farklı mesleklere yer verilmiştir. Bu çalışma, nicel yöntem tarama deseninde keşifsel bir

araştırma olarak tasarlanmıştır. Araştırmanın evrenini Türkiye’de aktif iş yaşamında yer alan 18-60 yaş arasında yer alan çalışanlar oluşturmaktadır. Bu çalışmada örnekleme yöntemi olarak amaçlı örnekleme tekniği seçilmiştir. Araştırmaya katılma kriteri olarak herhangi bir yaş grubu, meslek alanı, eğitim seviyesi gibi farklı şart aranmamış, gönüllü olarak online formu dolduran çalışanlara ulaşılmaya çalışılmıştır. Araştırma, online anket yoluyla ulaşılan ilk çalışmada 321 ikinci çalışmada ise 130 kişi üzerinden elde edilen verilerin analizi ile yürütülmüştür. Veriler Google forms aracılığıyla hazırlanan anketten elde edilmiştir. Veri toplama süreci yaklaşık 4 ay sürmüştür. Veriler çeşitli online platformlardan duyurularak elde edilmiştir. Bu öncül çalışmada Ashfort ve diğerlerinin (2007) yapmış olduğu ABD çalışmasındaki sınıflandırmanın Türkiye’de geçerli olup olmadığını incelemek ve kirli iş kavramının Türkiye’de nasıl kavramsallaştırılabileceğini tartışmak amaçlanmıştır. Mesleklerin seçiminde ve prestij sınıflandırmasında Sunar’ın (2020)’de yapmış olduğu meslek sıralamaları kullanılmıştır.

Araştırmanın ölçüm aracı 3 bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde 36 meslek verilmiştir. Katılımcılardan bu meslekleri fiziksel, sosyal, ahlaki kirli veya kirli iş değildir şeklindeki şıklardan bir veya birden fazla işaretlemeleri istenmiştir. İlk bölümün başında “Sizce toplum aşağıdaki meslekleri (prestij düzeyi ne olursa olsun) hangi tür “kirli iş” veya “kirli olmayan iş” olarak düşünmektedir?” (Birden fazla işaretleyebilirsiniz.) şeklinde toplumun bakış açısına vurgu yapan şekilde bir soruyla katılımcılara sorulmuştur (Fiske vd., 2002). Ayrıca ilk bölümün girişinde kirli iş, fiziksel, sosyal ve ahlaki kirli işlerin genel tanımları verilmiş, ancak yönlendirici olmaktan kaçınılmıştır. Örneğin kirli iş tanımına “Kirli iş, toplum tarafından fiziksel, sosyal veya ahlaki olarak kusurlu olarak görülen meslekleri ifade eder” şeklinde açıklama verilmiştir. Bu şekilde fiziksel, sosyal ve ahlaki kirli iş tanımlarına da yer verilerek katılımcıların çalışmada farkındalıklarının olmasına dikkat edilmiştir. İkinci bölümde, yine katılımcılara 36 meslek verilmiştir. Katılımcılara toplumun meslekleri (prestij düzeyi ne olursa olsun) “kirli iş” olarak tanımlama eğiliminde olduğuna ne ölçüde (1-Kesinlikle katılmıyorum ile 5- Kesinlikle katılıyorum) katılıyorsunuz? (Ashforth vd., 2007) şeklinde soru sorulmuştur. Üçüncü bölümde ise, katılımcıların demografik (yaş, cinsiyet, eğitim durumu, medeni durumu ve meslekleri) bilgileri istenmiştir. İkinci çalışma, ilk çalışmada kirli iş olarak sınıflandırılmayan mesleklerin aynı yöntemle farklı bir katılımcı grubuna sorulmasıyla oluşmuştur. İkinci çalışmada 11 meslek birinci aşamada olduğu gibi üç bölümden oluşan anketle sorulmuştur. Çalışmanın ilk aşama verileri 2021 yılı Haziran ayında ikinci aşama verileri ise aynı yılın Ağustos-Eylül aylarında toplanmıştır. 18 yaşından küçük ve iş deneyimi olmayan katılımcıların verileri geçersiz sayılmıştır. Bu şekilde ilk bölümde %50 üzerinde herhangi bir kirli iş türünde olduğu görülen mesleklerin ikinci bölümde ortalama puanının üzerinde olması

halinde toplum tarafından kirli iş olarak algılandığı düşünülmüştür. Katılımcılara ayrıca demografik bilgileri ve çalışma sonunda araştırma ile ilgili görüşleri sorulmuştur. Katılımcıların görüşleri ve önerilerinin gelecek çalışmalarda farklı meslek dallarının ve örneklemin seçiminin yapılmasını kolaylaştırması beklenmiştir. Ayrıca çalışmanın sınırlılıkları ve avantajları hakkında okuyucuya katılımcı gözünden bilgi aktarmak çalışmanın şeffaflığına ve tekrarlanabilirliğine katkı sağlamaktadır.

Verilerin analizinde Jamovi¹ istatistik programı kullanılmıştır. Tanımlayıcı istatistikler kullanılan çalışmada katılımcıların yaş, cinsiyet, eğitim durumu ve kirli iş derecelendirmeleri arasındaki farkları görmek için Anova testi kullanılmıştır. Ortalamalar ve oranları hesaplamak içinse betimleyici istatistiklerden yararlanılmıştır. Ancak katılımcıların yaş, cinsiyet ve eğitim durumu ortalamalar arasında anlamlı bir fark oluşturmamıştır. Araştırmanın güvenilirliğini artırmak için meslek sayısını artırarak ve kirli olmayan meslekleri ankete koyarak duyarlılık artırmak hedeflenmiş ve böylece güvenilirlik sağlanmıştır. Mesleklerin ayırt edicilik gücünün yüksek olması için bazı meslekler bariz bir şekilde belirgin kirli iş (çöpçüler) iken bazı meslekler literatürde üzerinde mutabakat sağlanmamış (örn. hemşire) mesleklerden seçilmiştir. Katılımcılar gönüllü olarak katılmış ve iki aşamalı değerlendirme sistemi ile katılımcı cevaplarındaki tutarlılık değerlendirilmiştir. Ayrıca bulguların güvenilirliğini sağlamak için çalışma verileri iki aşamada toplanarak toplam bulguların değerlendirilmesi sağlanmıştır.

Bu çalışma için, Süleyman Demirel Üniversitesi Etik kurulundan 05.07.2021 tarihli 109/2 toplantı no'lu izin alınmıştır (Ref. No: E-87432956-050.99-78857).

Bulgular

Çalışma I ve II

Bulgular araştırmada önceden tasarladığımız sınıflandırmanın istisnalar haricinde geçerli olduğunu göstermektedir. 36 farklı meslek seçilerek yapılan değerlendirmede 17 meslek katılımcılar tarafından sosyal-ahlaki ya da fiziksel kirli meslek olarak değerlendirilmiştir.

İlk çalışmadaki 321 kişiden %55.4'ü kadın ve %44.6'sı ise erkektir. Dört katılımcı bu soruya cevap vermek istemediğini belirtmiştir. Katılımcıların %87'si üniversite mezunudur. Katılımcıların yaş ortalaması (31.02±8.793) ve iş tecrübesi ortalaması (8.28±8.062) olarak bulunmuştur. Katılımcıların yaşları, cinsiyetleri ve eğitim

1 <https://www.jamovi.org/>

durumları ile kirli iş sınıflandırmaları ve derecelendirmeleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Katılımcılar ilk bölümdeki soruları yanıtlarken birden fazla seçenek işaretleyebilmişlerdir. Bu, bazı mesleklerin hem sosyal açıdan hem de fiziksel açıdan kirli olabileceğine ilişkin ifadelerden yola çıkılarak tasarlanmıştır (Ashforth vd., 2007).

İkinci aşamada ise, ilk aşamada yüksek oranda mutabakat sağlanmayan (ortalaması 2.50'in altında olan meslekler) ancak uluslararası literatürde ve ilk tasarımda kirli iş sınıflandırmasına giren gardiyan, tarım işçisi, ayakkabı boyacısı, taksi/dolmuş şoförü, polis, veteriner gibi meslek dallarındaki derecelendirmeden emin olmak ve sınıflandırmayı tekrar sınamak için yapılmış ve ikinci bir anket yoluyla insanlara bu meslekler tekrar sorulmuştur. İkinci aşamadaki çalışmada 130 kişiye ulaşılmıştır. Katılımcıların %49.2'si erkek, %44.6'sı ise kadın seçeneğini işaretlemiş, ancak %6.2'si bu soruya cevap vermemiştir. Katılımcıların %83.1'i üniversite mezunudur. Çalışanların yaş ortalaması (30.24± 7.616) ve iş tecrübesi ortalaması (8.20±7.572) olarak bulunmuştur. İkinci çalışmada ulaşılan 130 kişinin yanıtlarına göre ilk çalışmadan farklı olarak sadece ayakkabı boyacılığının ortalamasında artışın olduğu görülebilir. Diğer meslekler kirli iş olarak algılanmamış, oranlarında veya ortalamalarında %50 ve 2.5 oranının üstünde sınıflandırma alamamıştır. Bu durumda iki çalışma kapsamında garson, berber, tarım işçisi, pazarcı, marangoz, gardiyan, taksi dolmuş şoförü, polis, veteriner ve itfaiye eri gibi mesleklerin kirli iş olarak algılanmadıklarını, bu konuda bir mutabakatın olmadığını söylemek mümkündür. Yapılan iki aşamadaki bulgulara göre 17 meslek türü bir tür kirli iş olarak tanımlanmıştır. Aşağıdaki tablo bulgulara göre meslek ve sınıflandırmasını içermektedir.

Tabloda görülebileceği üzere tasarladığımız tablonun ötesinde katılımcıların fiziksel kirlilik türünde hiçbir yüksek prestijli fiziksel kirli işe yer vermedikleri ancak ahlaki kirli işler kategorisinde ilk tasarımda yer almayan gazeteci, avukat ve milletvekili gibi mesleklere yer verdikleri görülmüştür. Öte yandan katılımcıların sosyal kirli iş kavramını çalışmada tam olarak kavrayamadıkları veya gardiyan dışında hiçbir işi sosyal kirli iş olarak görmedikleri anlaşılmaktadır. Mesleklerin prestij sınıflandırmaları Sunar (2020) tarafından yapılan araştırma bulgularına göre tasarlandığı için prestij ve itibar açısından katılımcılardan sınıflandırma istenmemiştir. Ancak çalışmanın prestij sınıflandırması içermesi halinde kirli iş kategorilerinin değişebileceği, insanların yüksek prestijli olarak gördükleri işi daha az kirli görme eğiliminde olacakları varsayılmaktadır. Öte yandan 17 mesleğin içinde sadece 9 mesleğin hem tür sınıflandırmasında hem de kirlilik derecesinde ortalama üstü (2.5) puan aldığı yukarıdaki tabloda (Tablo 2) görülmektedir. Bu durum toplumsal bakışın sadece bu 9 meslek için kesin olarak kirli iş tanımlamasına uyduğuna işaret edebilir. Sosyal kirli işlerin bu tabloda yer alamaması, sosyal kirli iş kavramının katılımcılar tarafından tam anlaşılması ya da sosyal kirli iş kavramının

Tablo 2.*Kirli iş sınıflandırması yüzdeleri ve ortalamaları*

Kirlilik Türü	Düşük Prestijli	Oranlar	Ort.	Yüksek Prestijli	Oranlar	Ort.
Ahlaki	Dansöz	59.5	3.26	Müteahhit	55.6	2.86
	Emlakçı*	43.0	2.60	Galerici	50.5	2.80
	Falcı	81.7	3.57	Avukat	46.4	2.57
				Milletvekili	66.6	3.37
				Gazeteci	43.9	2.71
Fiziksel	Çöpçü	93.8	3.21			
	Berber	50.1	1.98			
	İnşaat işçisi	72.9	2.52			
	Marangoz	70.5	2.29			
	Maden işçisi	86.3	2.84			
	Ayakkabı boyacısı (2)	76.1	3.00			
	Pazarcı	51.3	2.17			
	Tarım işçisi	60.1	2.21			
Sosyal	Gardiyan	43.3	2.31			
Kirli iş değil	Terzi	75.0	1.58	Mimar	76.2	1.73
	Bakkal	71.4	1.77	Psikolog	60.2	1.86
	Garson	54.8	1.97	Mühendis	71.3	1.75
	İmam	65.7	2.16	Doktor	64.4	1.79
	Muhtar	71.9	2.02	Sosyal hizmet uzmanı	62.0	1.87
	Taksi-dolmuş şoförü	44.8	2.42	Denetimli serbestlik uzmanı	61.6	2.02
				Hemşire	61.0	1.90
				Vergi memuru	62.0	2.20
				İtfaiyeci	53.7	1.91
				Astsubay	71.3	1.87
				Veteriner	54.2	2.01
				Diş hekimi	54.0	1.98
				Polis	50.3	2.42

*Emlakçı mesleği aynı oranda (%43) ahlaki kirli iş ve kirli iş değildir olarak derecelendirilmiştir. Ayakkabı boyacısı ilk çalışmada %74.7 ve 2.49 oranında derecelendirilirken ikinci çalışmada 2.50'yi aşarak verilen değerleri almıştır. Tabloda bir ve ikinci çalışma sonuçları birleştirilerek verilmiştir.

kirli işler kategorisinde yer almasını doğru bulmadıkları şeklinde anlaşılabilir. Deutscher (1984) sosyal kirli işlerin toplum tarafından görmezden gelinen ya da tolere edilen bir meslek kolu olarak sınıflandırıldığını tartışmıştır. Gardiyanlık, polislik ve ruh sağlığı alanında çalışan kişiler bir şekilde toplumun üstesinden gelmesi gerekeni yapan bireyler olarak aslında değerli görülmektedir. Bu anlamda, toplum bu işleri kirli olarak görmemeyi tercih etmektedir. Bireylerin meslekleri gereği dezavantajlı, toplum tarafından tehlikeli görülen veya dışlanan kesimlerle çalışmak zorunda kalmasının o mesleği kirli yapmadığı şeklinde bir düşüncenin var olduğunu varsayabiliriz. Ayrıca sosyal ve fiziki kirli işlerin toplum tarafından bir şekilde gerekli görülmesi ancak ahlaki kirli işlerin salt kötücül ve aldatmaya dayanıyor olması şeklinde bir inanış İtalya (Valtorta vd., 2019) ve ABD (Ashforth & Kreiner, 2014) örneklerinde görülmüştür. Bu varsayımın Türkiye örneğinde de olması mümkün görünmektedir. Ancak bu ve diğer varsayımların farklı çalışmalarda sınanması gerekmektedir. Alınan puanların mutabakat oranlarına bakıldığında en yüksek mutabakatın falcı, milletvekili, dansöz ve çöpçüde olduğu görülebilir. Sunar’ın (2020) araştırmasında 133 meslek arasında 11. sırada yer alan milletvekilinin bu çalışmada ikinci en yüksek (ort: 3.37) kirli iş olarak derecelendirilmesi Türkiye toplumunun siyaset kurumuna ve çalışmanın yapıldığı döneme bakışını yansıttığı söylenebilir. Demirtaş (2021) bu makalenin yazıldığı dönemde yaptığı araştırmasında Türkiye’de siyasal güvenin oldukça düşük olduğunu bulmuştur. Öte yandan araştırmalar eğitim düzeyinin siyasal kuruma güvenle ters yönde ilişkili olduğunu, fakat Türkiye’nin birçok ülkeye göre siyasal kurumlara güveninin yüksek olduğunu göstermektedir (Ertan vd., 2019). Ayrıca çeşitli etnik kimlikler ve inançlar arasında siyasal kurumlara güven anlamlı şekilde farklılaşabilmektedir (Eser, 2013). Bu bakımdan farklı ülke ve etnik kimlik karşılaştırmaları yapılması anlamlı bir yorumlama için gerekli olabilir.

Polislik ve pazarcılık mesleğinde katılımcıların bu meslekleri kirli iş olarak görme eğilimleri yüksek iken, bu meslekleri herhangi bir kirli iş türünde görmemeleri dikkat çekicidir. Verilen kirli iş sınıflandırması katılımcılar için uyumlu gelmemiş veya bu mesleklerin kirli olarak sınıflandırılması uygun görülmemiş olabilir. Özellikle polislik mesleğinde itfaiyecilik ve veterinerlikte olduğu gibi yüksek prestijin kirli iş sınıflandırmasında önleyici rolü olduğu söylenebilir.

Tartışma ve Sonuç

Çalışmada Ashforth ve Kreiner’in (1999) modeline ek olarak, çalışmamız sıradan düşüncede “kirli” leke algılarında önemli farklılıklar olduğuna dair ampirik kanıtlar sağlamıştır. Yapılan çalışmanın Ashforth ve diğerlerinin (2007) yaptığı sınıflandırma

ile karşılaştırılması ve diğer ülkelerde yapılan kirli iş tanımlamaları ve sınıflandırmaları ile ilişkili bulunan bölümleri incelendiğinde Türkiye’de yapılan çalışmanın özellikle ahlaki kirlilik anlamında oldukça fazla öne çıktığı görülmektedir. Kirli iş ile düşük statü arasındaki ilişkiye bakıldığında her düşük statülü işin kirli olmadığını ve her kirli işin düşük statüye sahip olmadığını vurgulamak önemlidir. Gerçekten de çoğu durumda düşük statülü işler (temizlikçi, ayakkabı boyacısı gibi) kirli işlere örnek olarak kabul edilir (Bosmans vd., 2016; Mavin & Grandy, 2013) ancak bazı kirli işler yüksek bir sosyal statüye sahip olabilir. Örneğin, milletvekili yüksek bir sosyal statüye sahipken aynı zamanda işleri ahlaki açıdan kirli olarak algılanabilir. Sosyal kirli işler genellikle sosyal olarak önemli ve prestijli olarak algılanır, ancak bazı durumlarda belirli yönler (örneğin, insanlarla etkileşim ihtiyacı olan gazeteci) onu diğer insanların gözünde “kirli” hale getirebilir (Morales & Lambert, 2013; Morriss, 2016).

Bu çalışma sonucunda en yüksek kirlilik oranından düşüğe doğru kirli meslekler; çöpçü, maden işçisi, falcı, ayakkabı boyacısı, inşaat işçisi, milletvekili, dansöz, galerici, müteahhit olarak sıralanmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde sorulan herhangi bir tür kir sınıflandırması istenmeksizin, mesleklerin kirli olup olmadığı algısına ne ölçüde katılırsınız sorusuna verilen cevaplara göre ise meslekler; falcı, milletvekili, dansöz, çöpçü, ayakkabı boyacısı, müteahhit, maden işçisi, galerici, inşaat işçisi olarak sıralanmıştır. Toplumun kirli olarak algıladığı ilk üç mesleğin ahlaki kirli olduğu, fiziksel kirli işlerin ise ahlaki kirliliğe göre oranının düşük olduğu ilk göze çarpan bulgular arasındadır. Kirlilik türünde bir alanda yoğunlaşma olmaması bu ahlaki kirli meslekleri kirlilik türünde belirgin şekilde üste çıkarmamıştır. Örneğin dansöz ve falcı sorusuna katılımcıların bazıları sosyal kirli iş seçeneğini de uygun görmüştür.

Sonuçlar hem fiziksel kirlilik türünde yüksek bir mutabakatın varlığını gösterirken hem de ahlaki kirlilik türünün bir mesleği kirli yapan başlıca unsurlardan olduğu konusunda bir fikir birliğini göstermektedir. Bu durum, fiziksel ve sosyal kirli işlerin bir gereklilik kalkanı ardında toplumun damgalamasına karşı korunduğunu ancak ahlaki kirli işler için bu kalkanın olmadığı varsayımı ile açıklanmıştır (Ashfort & Kreiner, 2014).

Çöpçülüğün kirli iş sınıflandırmasındaki yüksek oranları mesleğin doğrudan kir ile çalışması ancak yapılan işin ne kadar gerekli ve temel olduğunun gözden kaçması anlamına geldiğini tartışmaya açmaktadır. Benzer durumun inşaat ve maden işçileri, ayakkabı boyacıları için de söylenmesi mümkün görünmektedir. Çoğu üniversite mezunu katılımcılar genelde üniversite mezunu olmayan kişilerin çalıştığı varsayılan meslekleri yoğun olarak kirli iş görme eğiliminde olabilir.

Lucas (2011) maden işçilerinin kendilerinin kirli işçiler olarak görülmesine karşı, yaptıkları işin gerektirdiği beceriye odaklandıklarını ve kendilerinden daha alt

statüde olduğunu düşündükleri hazır yemek (fast food) sektöründe çalışanlar gibi kişilerle karşılaştırmalar yaparak onurlarını inşa ettiklerini ifade etmektedir. Murray ve diğerleri (2002) çalışmasında İngiltere’de inşaat işçilerinin meslekleri, sosyal ve mesleki damgalanmaları üzerinde durmuş ve meslek imajının genç bireylerin meslek seçiminde önemli rol oynadığını aktarmıştır. Ashforth ve diğerleri (2007) çalışmasında ayakkabı boyacılığını sosyal kirli iş olarak sınıflandırmasına rağmen bu çalışmada fiziksel kirli iş olarak sınıflandırılmıştır. Bu durum sosyal kirli işin tanımının tam anlaşılmadığına ilişkin bir veri olabilir. Sosyal kirli iş başkalarına karşı hizmet etmeyi içeren ve hizmetkarlık tanımına uyan işleri içermektedir. Ancak boya, ayakkabı gibi fiziksel kirliliğin de mesleğin bir parçası olduğu düşünülünce ayakkabı boyacılığının iki kirlilik türüne de uygun olduğu söylenebilir.

Gallup araştırmasında (2020) ABD’de etik uygunluk ve dürüstlük açısından galericilerin (ikinci el araç satanların) en sonlarda yer aldığını göstermiştir. Aynı araştırma dürüstlük açısından en düşük puanı parlamento üyelerinin aldığını göstermektedir. Bu çalışmada da milletvekilliğinin ahlaki kirli olarak açık ara önde bulunması ABD kamuoyuyla benzerlik göstermektedir. Milletvekili gibi yüksek prestijli, uzun eğitimler ya da deneyim gerektiren mesleklerin katılımcıların çoğunluğu tarafından ahlaki kirli olarak betimlenmesi dikkate değerdir.

Yüksek prestijli mesleklerin çoğunluğunun kirli olarak sınıflandırılmaması prestij ve kirin zıtlığına insanların prestiji öncelemesi ile açıklık getirilebilir. Veterinerlik mesleği açıkça fiziksel kirli öğeler içermesine rağmen prestiji yüksek olduğu için kirli olarak sınıflandırılmamıştır. Ayrıca aynı şekilde avukatlık, gazetecilik ve emlakçılık gibi meslekler ahlaki kirli iş olarak tasvir edilmesine rağmen %50 oranını aşmadığı için sınıflandırmaya dahil edilmemiştir. Bu durum bu meslekler açısından net bir sınıflandırma yapılmasını zorlaştırmaktadır. Fiziksel kirli olarak sınıflandırılan marangozluk, berberlik, tarım işçiliği ve pazarcılık kirli meslek algı puanında ortanca puanın altında kaldığı için kirli meslekler olarak sınıflandırılmamıştır. İlginç olan marangozluk mesleğinin %70 tarım işçiliğinin ise %60 oranında fiziksel kirli iş olarak derecelendirilmesine rağmen bu mesleklerin kirli görülüp görülmediği sorusuna katılımcılar aynı netlikte cevap vermemiştir. Bu durum mesleklerin kirlilik algısının daha çok ahlaki kirlilik olarak öne çıktığını düşündürmektedir. Marangozluk gibi el emeği verilen bir işin çevresinin kirli olmasına rağmen yapılan işin kirli olup olmadığına ilişkin netliğin olmadığı göze çarpmakta, aynı şekilde tarım işçiliğinde fiziksel kir çoğunlukla kabul edilmekte ancak mesleğin doğrudan kirli olup olmadığına net karar verilememektedir.

Sosyal kirli iş türünde sadece gardiyan mesleğinin sosyal kirli iş olarak sınıflandırılması ancak çoğunluğun bu sınıflamadan emin olmaması sosyal kirli iş

türünün Türk toplumunda geçerliliğinin olmadığı şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca verilen mesleklere ilişkin tanınırlığın da mesleklerin sınıflandırılmasında önemli rol oynadığı düşünülmektedir. Örneğin online anketin en sonunda yer alan katılımcıların görüşlerine katılımcılar denetimli serbestlik uzmanını tanımadıklarını, sosyal hizmet uzmanının tam olarak ne iş yaptığını bilmediklerini bildirmiştir. Ancak ABD çalışmasında (Ashorth vd., 2017) damgalanan kişilerle çalışan gardiyanların ve denetimli serbestlik uzmanlarının da damgalandıkları, yine Ashforth ve Kreiner'ın (1999) yaptıkları çalışmada sosyal hizmet uzmanı ve gardiyanın çalıştığı insanlardan dolayı kasap veya mezarlık görevlisi ile aynı reaksiyon ile karşılaştıklarını belirtmektedir. Ancak Türk toplumunda mesleklerin tanınmamasının sağlıklı değerlendirmenin önünde bir engel olduğu görülmektedir. Katılımcılar ayrıca çalışmaya dahil edilmesini istedikleri farklı meslek önerilerinde bulunmuştur. Örneğin bir katılımcı "Güzel bir çalışma ancak mesleklerin biraz daha farklı sektörlerde olması daha iyi olabilirdi." diye görüşünü belirtmiştir.

Kirli iş meslek sınıflandırması hakkında daha kesin sonuçlara varmak için daha fazla ampirik veriye ihtiyaç vardır ve bu çalışma bu anlayışa ilk adımdır. Genel olarak, kirli iş kavramı kuşkusuz daha fazla araştırmayı gerektirmektedir. Özellikle statüleri yüksek veya düşük olan kirli işler ile farklı sosyal statüye sahip kirli olmayan işler arasındaki farkların açıklığa kavuşturulması gerekmektedir.

Çalışma Sınırlılıkları ve Gelecek Araştırmalara Öneriler

Türkiye'de kirli iş tanımlamalarının farklı bağlamlar ile ilişkilendirilmesi için kültürlerarası çalışmalara ve karşılaştırmalara ayrıca gereksinim duyulmaktadır. Örneğin prestiji yüksek olan mesleklerin farklı kültürlerde kirli olabilmesi neye dayanmaktadır? Ülkemizde veteriner veya diş hekimi gibi yapılan işin prestiji göz ardı edildiğinde fiziksel olarak kirli denilebilecek işlerin kirli olmaması sadece işin prestiji ile mi ilgilidir? Ya da kirli işlerin yüksek maddi kazanç getirmesi durumunda kirli iş olarak tanımlanmadığı anlamı mı çıkmaktadır? Bu soruların gelecek çalışmalarda cevap bulması önerilebilir. Ayrıca farklı gruplar üzerinde ve mesleklere göre sınıflandırmanın yapılması önerilmektedir. Çok farklı mesleklerin yer alabileceği bu çalışmada etkin veri toplanması için belirli meslekler seçilmiştir. Gelecek çalışmalarda farklı mesleklerin (çobanlık, kasiyer veya market çalışanı, benzin pompacısı, cafe garsonu, kurye, kargocu gibi) yer alması önerilebilir. Bu çalışmanın 2 farklı zamanda yapılması kesitsel olma eksikliğini gidermeye dönük olsa da daha geniş kitlelerle (farklı yaş ve eğitim seviyesinde) nitel görüşmelerin de yer aldığı çalışmaların yapılması önerilmektedir. Ayrıca katılımcıların çoğunluğunun üniversite mezunu olması ve verilerin online toplanması çalışmanın önemli kısıtlarındandır. Farklı eğitim seviyesindeki bireylerle veri çeşitlendirmesi yapılarak verilerin toplanması bu kısıtları giderebilir.

Classification of “Dirty Work” and Its Forms in Turkey

Melih Sever

Seyhan Özdemir

Introduction

Studies on occupational reputation and occupational classifications in Turkey are scarce. In this study, we aimed to analyse how the concept of “dirty work” is perceived in Turkish society, based on the Turkish Professional reputation study conducted by Sunar and his team (Sunar, 2020). The concept of dirty work, which is the subject of various studies in the international literature (Shepherd et al., 2021), has been examined in different ways, from the prestige of the professions and the way they are performed to the identity perception and social images of those who practice these professions. In the Turkish literature, however, the definition, classification and perception of dirty work have not been discussed to the knowledge of the authors, and the effects on the lives of individuals working in dirty occupations and their normalization efforts (Ashfort et al., 2007) have not yet been examined.

We assert that looking into the effects of dirty work on the individual and his immediate environment will fill an important gap. This study, as the first step of this effort, aimed to understand which professions are seen as dirty work in Turkish society. The study was carried out in two stages. In the first stage, 36 occupations were selected and the participants were asked to classify those occupations as physical,



Assist. Prof., Süleyman Demirel University. melihsever@sdu.edu.tr
Dr., Süleyman Demirel University. seyhanozdemir@sdu.edu.tr



<https://orcid.org/0000-0001-5818-5114>
<https://orcid.org/0000-0002-3530-6689>



© İlimi Etüdler Derneği
DOI: 10.12658/M0663
insan & toplum, 2022.
insanvetoplum.org



Received : 13.09.2021
Revision : 25.01.2022
Accepted : 03.03.2022
Online First : 10.04.2022

social or moral dirty work and not dirty work. In the second stage, occupations that were not classified as dirty in the first stage were administered to different participants and classification was requested again to confirm the first study results.

Methods

As a first step, we tried to measure society's perception of dirty work with a descriptive and exploratory study, since there is no study on the definition and classification of dirty work in a Turkish context. We selected 36 occupations (25 dirty and 11 non-dirty) in total and asked the participants about these occupations to test whether this assumption would be valid in a Turkish context. While choosing professions, we also included professions in Ashforth's study and professions that may be unique to Turkey (belly dancer). The universe of the research consists of employees. Convenience sampling was chosen as the sampling method. The research was carried out by analyzing the data obtained from 321 participants in the first study and 130 participants in the second study. Participants were reached through an online questionnaire. In this preliminary study, we aimed to discuss how the concept of dirty work can be conceptualized in Turkey. Occupational rankings made in Sunar (2020) were used in the selection and prestige classification of occupations.

Results

According to the results of the first study, we found 17 occupations as a type of dirty work. These were physical, low prestige occupations; Refuse collector ($\bar{x}=3.21$, 93.8%), Construction worker ($\bar{x}=2.52$, 72.9%), Miner ($\bar{x}=2.84$, 86.3%), and Shoeshine² ($\bar{x}=3.00$, 76.1%), moral low prestige occupations Belly dancer ($\bar{x}=3.26$, 59.5%) and Fortune teller ($\bar{x}=3.57$, 81.7%), and moral high prestige occupations Contractor ($\bar{x}=2.86$, 55.6%), Car Dealer ($\bar{x}=2.80$, 50.5%) and Member of parliament ($\bar{x}=3.37$, 66.6%). Also, the estate agent occupation turned out to be 43% Moral and 43% non-dirty work. In the second part of the study, according to the answers given to the question to what extent you agree with the perception of whether or not the professions are dirty, without asking for any kind of dirt classification, profession rankings were; fortune teller, member of parliament, belly dancer, refuse collector, shoe shiner, contractor, miner, car dealer, construction worker. The first striking finding is that the first three professions perceived by society as tainted are morally dirty, while

2 Shoeshine rate and mean scores reflect the second study results.

the ratio of physically dirty jobs is lower than moral taint. The lack of consensus in one taint type did not significantly elevate these morally dirty occupations in the taint type. For example, to the question of belly dancer and fortune teller, some of the participants also considered the social dirty work option appropriate.

On the other hand, only 9 occupations among 17 occupations scored above average in both measures (classification and taint degree). This may indicate that the societal view strictly fits the definition of dirty work only for these 9 occupations.

According to the answers of 130 people reached in the second study, there is an increase in the average of only shoeshine. Other occupations were not perceived as dirty work and did not receive classifications above 50% and 2.5% in their rates or averages. In this case, it is possible to say that occupations included in the second survey (waiter, barber, agricultural worker, marketer, carpenter, prison officer, taxi driver, police, veterinarian and firefighter) are not perceived as dirty work in Turkish society or there is no consensus on this issue.

In addition to Ashforth and Kreiner's (1999) model, our study provided empirical evidence that there are significant differences in perceptions of the "dirty" stain in ordinary thought. When the sections related to dirty work definitions and classifications made in other countries are examined, it is seen that the study conducted in Turkey stands out especially in terms of moral taint. As a result of the two studies conducted, nine different occupations were found as dirty (physical: refuse collector, construction worker, miner, shoeshine, social; none, moral; belly dancer, fortune teller, contractor, car dealer, member of parliament). It is interesting that professions that require high prestige and experience, such as parliamentarians, which were not classified as morally tainted at the beginning of our study in our hypothesis are described as morally tainted by the majority of the participants.

The results show both a high agreement on the type of physical taint and a consensus that the type of moral taint is one of the main factors that make a profession dirty. Similar results have been reached in studies conducted in different countries in the literature. Valtorta et al. (2019) included scavengers and construction workers in the physical dirt group, Hamilton et al. (2019) discussed the methods used by scavengers to get rid of the stigma created by physical labor, odor and environmental dirt. Perry (2017), in his book on refuse collectors, discussed the daily life of refuse collectors, and argued that society should better appreciate these fundamental professions. Shepherd et al. (2021), in his study dealing with a similar profession, the collectors in India, conveys the meaning world of those who do the dirty work and how the perception of caste, being a man, hopelessness and destiny are constructed in collectors.

The high rates in the dirty work classification of refuse collection lead to discussion that the profession works directly with dirt, but overlooks how necessary and essential the work is. It seems possible to say the same for construction and miner and shoeshiners. For example, Lucas (2011) states that miners focus on the skills required by their job and build their dignity by making comparisons with people like those working in the fast food industry, whom they consider to be of lower status than they are, despite the fact that they are seen as dirty workers. Murray et al. (2002) focused on the occupation, social and professional stigma of construction workers in England and stated that the image of the profession plays an important role in the choice of profession of young individuals. Ashforth et al. (2007) classified shoeshine as social dirty work, but according to the results of this study, it was classified as physical dirty work. This may be an indication that the definition of social dirty work is not fully understood by the participants. Social dirty work includes work that involves serving others and fits the definition of servitude. However, considering that physical taint is a part of the profession, like dyeing shoes, it can be argued that shoeshine is suitable for both types of taints.

Gallup research (2020) has shown that dealers (used car dealers) rank as one of the lowest in the US in terms of ethical compliance and integrity. The same research shows that members of parliament get the lowest score for honesty. In this study, the fact that the parliamentarian is morally dirty by far ahead is similar to US public opinion. It is interesting that professions that require high prestige and long training or years, such as members of parliament, are described as morally tainted by the majority of the participants. This result should be read in the context of Turkish politic events during the times in which this research was conducted.

The fact that high prestige professions are not classified as dirty can be clarified by prioritizing prestige and the contrast of prestige and dirt. Although the veterinary profession clearly includes physically dirty elements, it is not classified as dirty because of its high prestige. In the same way, professions such as lawyer, journalism and real estate agents are not included in the classification because they do not exceed 50%, although it is described as morally dirty work in the literature. This situation makes it difficult to make a clear classification in terms of these occupations. Carpentry, barber, agricultural work and market selling which are classified as physically dirty, are not classified as dirty occupations because they are below the median score in the dirty occupation perception score. Interestingly, although 70% of the carpentry profession and 60% of agricultural work are rated as physical dirty work, the participants did not agree to the question of whether these professions are considered dirty. Results lead to the discussion that the taint perception of the professions is prioritized as moral taint more than any other taint category. Although the environment of a manual

work such as carpentry is dirty, there is no clarity about whether the work is dirty or not. Likewise, physical dirt is mostly accepted in agricultural work, but it has not been decided whether the profession is directly dirty or not. Associating jobs that are not based on deception and are mostly known as low status jobs with hard work and manual labor may go against the definition of dirty work in the eyes of the public.

In the social dirty work type, it can be seen that only prison officers are classified as social dirty work, but the majority of people are not sure about this classification, which may mean that the social dirty work type is not valid in Turkish society.

More empirical data are needed to achieve robust and precise conclusions about the dirty work classification, and this study is a step towards that understanding.

Kaynakça | References

- Ashforth, B. E., & Kreiner, G. E. (1999). “How can you do it?”: Dirty work and the challenge of constructing a positive identity. *Academy of Management Review*, 24(3), 413-434.
- Ashforth, B. E., & Kreiner, G. E. (2014). Dirty work and dirtier work: Differences in countering physical, social, and moral stigma. *Management and Organization Review*, 10, 81–108. <https://doi.org/10.1111/more.12044>.
- Ashforth, B. E., & Mael, F. (1989). Social identity theory and the organization. *Academy of Management Review*, 14(1), 20-39.
- Ashforth, B. E., Kreiner, G. E., Clark, M. A., & Fugate, M. (2017). Congruence work in stigmatized occupations: A managerial lens on employee fit with dirty work. *Journal of Organizational Behavior*, 38(8), 1260-1279.
- Ashforth, B. E., Kreiner, G. E., Clark, M. A., & Fugate, M. (2007). Normalizing dirty work: Managerial tactics for countering occupational taint. *Academy of Management Journal*, 50(1), 149-174.
- Bergman, M. E., & Chalkley, K. M. (2007). “Ex” marks a spot: The stickiness of dirty work and other removed stigmas. *Journal of Occupational Health Psychology*, 12(3), 251–265.
- Bosmans, K., Mousaid, S., De Cuyper, N., Hardonk, S., Louckx, F., & Vanroelen, C. (2016). Dirty work, dirty worker? Stigmatisation and coping strategies among domestic workers. *Journal of Vocational Behavior*, 92, 54–67.
- Demirtaş, M. C. (2021). Seçim sonrası dönemde seçmenlerin siyasal memnuniyet ve güven düzeylerinin belirlenmesine yönelik bir araştırma. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2), 77-100.
- Deutscher, I. (1984). The moral order of sociological work. *Journal of Applied Sociology*, 1(1), 1-11.
- Ertan, G., Aytaç, S.E., & Çarkoğlu, A. (2019). Türkiye’de siyasi kurumlara güven: Kültürel ve kurumsal açıklamalar ile “kazanan takım” etkisinin rolü. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 37(1), 65-88.
- Eser, H. B. (2013). Siyasal güven ve bileşenleri, üniversite öğrencilerinde etnik kimlik, siyasal güven ilişkisi üzerine bir uygulama. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (29), 15-42.
- Fiske, S. T., Cuddy, A. J., Glick, P., & Xu, J. (2002). A model of (often mixed) stereotype content: Competence and warmth respectively follow from perceived status and competition. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82, 878–902. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.82.6.878>.
- Gallup Inc. (2020). Honesty/ethics in professions. Gallup, 1-17 December. <http://www.gallup.com/poll/1654/honesty-ethics-professions.aspx>. Accessed 7 Sep 2021.
- Grandy, G. (2008). Managing spoiled identities: dirty workers’ struggles for a favourable sense of self. *Qualitative Research in Organizations and Management: An International Journal*.
- Grandy, G., Simpson, R., & Mavin, S. (2015). What we can learn from de-valued and marginalised work/ research. *Qualitative Research in Organizations and Management: An International Journal*.

- Hamilton, P., Redman, T., & McMurray, R. (2019). 'Lower than a snake's belly': Discursive constructions of dignity and heroism in low-status garbage work. *Journal of Business Ethics*, 156(4), 889-901.
- Hogg, M. A. (2020). *Social identity theory* (pp. 112-138). Stanford University Press.
- Hogg, M. A., & Terry, D. I. (2000). Social identity and self-categorization processes in organizational contexts. *The Academy of Management Review*, 25(1), 121-140.
- Hughes, E. C. (1958). *Men and their work*. Free Press.
- Lopina, E. C., Rogelberg, S. G., & Howell, B. (2012). Turnover in dirty work occupations: A focus on pre-entry individual characteristics. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 85(2), 396-406.
- Mavin, S., & Grandy, G. (2013). Doing gender well and differently in dirty work: The case of exotic dancing. *Gender, Work and Organization*, 20(3), 232-251.
- McMurray, R., & Ward, J. (2014). 'Why would you want to do that?': Defining emotional dirty work. *Human Relations*, 67(9), 1123-1143.
- Miscenko, D., & Day, D. V. (2016). Identity and identification at work. *Organizational Psychology Review*, 6(3), 215-247.
- Morales, J., & Lambert, C. (2013). Dirty work and the construction of identity. An ethnographic study of management accounting practices. *Accounting, Organizations and Society*, 38(3), 228-244.
- Morriss, L. (2016). AMHP work: Dirty or prestigious? Dirty work designations and the approved mental health professional. *British Journal of Social Work*, 46(3), 703-718.
- Murray, M., Langford, D.A & Fisher, S. (2002, September 9-13) *Dirty construction workers: who you looking at buddy?* [Conference presentation] Proceedings of CIB W65 The Management of the Construction Process, 10th International Symposium University of Cincinnati, Ohio.
- Özata, M., & Aslan, Ş. (2010). Hastanede çalışan hemşirelerin mesleki imaj algılamalarının araştırılması. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 10(19), 251-268.
- Perry, S. E., & Russell, R. (2017). *Collecting garbage: Dirty work, clean jobs, proud people*. Routledge.
- Sezer, T. A., Esenay, F. I., & Korkmaz, G. (2017). Çocuk hemşirelerinin mesleki imajları: Profesyonel mi, geleneksel mi? *Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi*, 19(3), 45-54.
- Shepherd, D. A., Maitlis, S., Parida, V., Wincent, J., & Lawrence, T. B. (2021). Intersectionality in intractable dirty work: how Mumbai ragpickers make meaning of their work and lives. *Academy of Management Journal*, (ja).
- Sunar, L. (2020). Türkiye'de mesleki itibar: dönüşen çalışma hayatı ve mesleklerin sosyal konumu. *Journal of Economy Culture and Society*, (Özel Sayı 1/Supplement 1), 29-58.
- Tajfel, H., & Turner, J. C. (1985). The social identity theory of intergroup behavior. In S. Worchel & W.G. Austin (Eds.), *Psychology of intergroup relations* (2nd ed., pp. 7-24). Nelson-Hall.
- Terskova, M. A., & Agadullina, E. R. (2019). Dehumanization of dirty workers and attitudes toward social support. *Journal of Applied Social Psychology*, 49(12), 767-777.
- Valtorta, R. R., Baldissarri, C., Andrighetto, L., & Volpato, C. (2019). Dirty jobs and dehumanization of workers. *British Journal of Social Psychology*, 58(4), 955-970.
- Volpato, C., Andrighetto, L., & Baldissarri, C. (2017). Perceptions of low-status workers and the maintenance of the social class status quo. *Journal of Social Issues*, 73(1), 192-210.